

Ecaterina Pleșca

CUVINTE DE SUBSTRAT: ROM. *G H I O N O A I E* (I)

1. 1. Din capul locului vom menționa că rom. *ghionoaie* este unul dintre cuvintele de substrat cercetate din perspectiva româno-albaneză. În acest sens aportul cunoscutului cercetător român Gr. Brâncuș este deosebit de însemnat. Meritul cel mare însă, la fel ca și în cazul examinării altor cuvinte din acest strat lexical, îi aparține distinsului filolog român B. P. Hașdeu. El este acela care, punând în evidență forma internă, definește cuvântul *ghionoaia* prin „*pasăre care scobește în lemn*”. Mai mult decât atât, el l-a raportat, și pe bună dreptate, la un grup de termeni străvechi ce țin de prelucrarea lemnului și a pietrei, identificând pentru augmentativele *ghionoi* m. și *ghionoaie* f., prototipul **ghion* [1, p. 282 (274)].

Cât privește originea cuvântului în discuție, ILR îl include printre cuvintele comune românei cu albaneza [2, p. 342], urmând pe Al. Philippide [3, p. 695-743] și Al. Rosetti [4, p. 249, 582, 739]. O altă părere o are I.I. Russu, considerând rom. *ghionoaie* unul dintre „cuvintele române autohtone care au un corespondent de origine indoeuropeană și autohtonă în albaneză” [5, p. 204; 6, p. 49-52]. În *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*. I.I. Russu prezintă, se pare, întregul repertoriu al cercetării etimologice a cuvântului, date însemnate care trebuie luate în considerație [7, p. 166-167].

La fel și A. Vraciu, exprimându-și dezacordul cu poziția lui Al. Philippide în problema cuvintelor de substrat, consideră pe *ghionoaie*, alături de *baci*, *balaur*, *baligă*, *baltă*, *căpușă* ș.m.a., ca provenind în mod cert din substrat [8, p. 119]. Potrivit SDE (Chișinău), baza *ghion-* din care este format cuvântul dat „e moștenită probabil din latina dunăreană, în care e împrumutată din daco-meziacă” [9, p. 86]. În susținerea poziției date autorii dicționarului în cauză ne propun (la fel și DEX) confruntarea cu alb. *gjon* „cucuvea”. În opinia lui Iorgu Iordan, tema *ghion* ar fi un onomatopeic [10, p. 358].

În urma unor cercetări serioase asupra cuvântului examinat și familia lui, Gr. Brâncuș stabilește că toate derivatele provin de la o bază comună *ghion*, neatestată în dacoromână, însă prezentă în dialectele din sudul Dunării [11, p. 36]. Astfel el reconstruiește pentru româna comună faza **ghion* și plasează derivatele moționale *ghionoaie* s.f. și *ghionoi* s.m. printre cuvintele autohtone sigure [12, p. 80]. Însă privitor la atestările cuvântului în dialectele din sudul Dunării, domnia sa admite posibilitatea (pe baza asemănarilor de formă și de conținut) că în aceste dialecte „termenul să fi fost împrumutat din albaneză” [12, p. 80].

Aici este cazul să amintim de ipoteza mai veche susținută de S. Pușcariu, inițial și de Al. Philippide, potrivit căreia *ghionoaie* ar fi unul dintre cuvintele de origine albaneză în limba română, punct de vedere respins „din motive de ordin fonetic” de Brâncuș

[12, p. 80]. Însă acești trei lingviști români sânt unanimi în părerea că „singurele elemente românești despre care putem spune cu toată certitudinea că provin din substrat (...) sunt cele comparabile cu corespondente albaneze de origine indoeuropeană [11, p. 27].

Cu un alt punct de vedere în tratarea acestui termen vine Al. Ciorănescu. El îl consideră derivat din *ghin* „sapă, cazma”; „daltă” [13, p. 362]. La fel și M. Vinereanu îl pune în relație cu *ghin* „sapă, daltă”, tratându-le ca provenind din același radical indoeuropeană **gau-* în special cu variantele cu prelungire în nazală **gaun-* (IEW, 592) (cf.: *gaună*, *găunos*). În opinia aceluiași cercetător, „O formă mai veche, trebuie să fi fost **găunoaie* de la un traco-dac **gaunone* cu sufixul *-one*” [14, p. 393]. De fapt, încă O. Densuseanu în *Graiul din Țara Hațegului* (București, 1915) înregistrează varianta rotacizantă *gėuroaie* cu forma mai veche a sufixului, fapt ce demonstrează, după cum subliniază Brâncuș, „că derivatul însuși este vechi” [12, p. 80].

E de menționat că în chestiunea dată fiecare opinie reflectă gradul sau nivelul de cercetare la care s-a ajuns la momentul expunerii, măsura în care a fost folosit materialul de limbă din română, inclusiv cel dialectal, precum și cel din limbile indoeuropene.

Faptul că rom. *ghionoaie* are drept corespondent pe alb. *gjon* „cucuvea” (?), ne permite să-l atribuim substratului, și trebuie examinat ca atare. Or, metoda comparării cu albaneza a făcut posibilă identificarea unui șir de cuvinte ca fiind din substratul limbii române. Aici se cere reiterată constatarea făcută de Gr. Brâncuș cu referire la elementele comune românei și albanezei, precum că acestea „presupun în cea mai mare parte, forme identice, adică forme care se pot raporta la etimonuri comune” [11, p. 15].

O altă metodă de cercetare a cuvântului românesc este compararea cu limbile baltice, aplicată încă de B. P. Hașdeu. În *Cuvente den bătrîni* distinsul filolog român face constatarea că aceeași pasăre care la români este numită *ghionoaie* la lituanieni se numește *genys*. El se întreabă dacă „între ambii termeni atât de apropiați prin sens și prin formă” să fie o înrudire genetică [1, p. 276].

1.2. Dacă *ghionoaie* este unul dintre cuvintele moștenite din stratul traco-geto-dac al limbii române, adică din substratul limbii române, acesta ar putea avea concordanțe inclusiv în limbile baltice și slave, ca limbi mai apropiate. În cele ce urmează ne propunem să abordăm un șir de aspecte legate de numele acestei păsări la români în relație cu cele din lumea balto-slavă, abordare care, în opinia noastră, ar facilita interpretarea etimologică corectă a termenului denominativ examinat și ar explica unele aspecte nu tocmai clare la moment.

Pentru a ne atinge scopul propus în chestiunea dată considerăm necesar să prezentăm o informație mai completă privitor la realie, primele atestări ale termenului, răspândirea sa geografică, câmpul asociativ etc. în limba română, pentru a stabili segmentele mai puțin elucidate. De asemenea ne propunem să identificăm locul pe care îl ocupă cuvântul în grupul său lexico-semantic, motivemul ce a fost pus la baza denumirii respective. Apoi să prezentăm materialul extern oferit de limbile baltice și slave, să stabilim concordanțele cuvântului românesc *ghionoaie* în arealul balto-slav.

1.3. Potrivit atlaselor lingvistice, cuvântul *ghionoaie*, moștenit din substrat, în prezent este în uz în câteva regiuni ale spațiului românesc. Întrucât pentru noi, cei din RM, cuvântul în cauză este mai puțin cunoscut, vom face următoarea precizare: *ghionoaia* este una

dintre denumirile regionale ale ciocănititorilor. Mai exact, este o varietate diatopică a termenului denominativ *ciocănititoare*. Întrucât termenul *ghionoai* nu este unul cunoscut tuturor vorbitorilor de limbă română, vom proceda la o examinare mai largă a lui în cadrul grupului de termeni denominativi înrudiți.

1.3.1. Dintre toate păsările sedentare din zona noastră geografică, cele mai neobosite par să fie ciocănititorile, păsări arboricole din familia picidelor. Potrivit datelor, acestea au „corp de 8-50 cm lungime și masa până la 308 gr. Penaj lucios de obicei *negru, verde* sau *pestriș*. *Cioc puternic în formă de daltă...* Se hrănesc cu insecte xilofage, semințe, fructe. Cuibăresc în *scorburi...*” (s. n.) [15, p. 356]. Deseori le auzim ciocănind de zor în tulpina pomilor din jurul caselor noastre, oferindu-ne, fără pic de intenție, posibilitatea să le urmărim îndeaproape: cățărare pe trunchiurile arborilor, ele bat insistent cu ciocul „conic și ascuțit, adevărată daltă pentru scobit lemnul arborilor” în căutarea galeriilor cu larve și insecte de sub coajă ori pentru realizarea scorburii pentru clocire [16, p. 151]. Prezența lor este anunțată și de țipetele puternice pe care le scot. În timpul reproducerii, masculii multor specii produc un tocat puternic, prelungit, „lovind cu repeziciune cu ciocul o ramură uscată” [16, p. 151].

1.3.2. În RM sunt cunoscute opt specii, iar în România zece specii de ciocănititori. Dintre acestea mai cunoscute sunt *ciocănititoarea pestrișă mare* (*Dendrocopos major*) (25 cm), *ciocănititoarea pestrișă mijlocie* (*Dendrocopos medius*) (21 cm) și *ciocănititoarea pestrișă mică* (16 cm). Ele au penajul tărcat, alb cu negru, cu roșu, „cuibul și-l sapă în trunchiul arborilor” [16, p. 152]. O altă specie bine cunoscută la noi este *ciocănititoarea pestrișă de grădină* (*Dendrocopos syriacus*) (24 cm), cu penaj foarte asemănător cu cel al ciocănititorilor pestrișe. Aceasta locuiește în ținuturi joase, la șes, în vecinătatea așezărilor omenești. Probabil noi, cei din RM, anume această specie o cunoaștem cel mai bine. E cazul să ne amintim și de *ciocănititoarea verde* (*Picus viridis*) (35 cm), care trăiește în pădurile de foioase din regiunile cu altitudine joasă, are colorit verde-gălbui, cu creștetul și ceafa roșii [16, p. 153], precumși de *ciocănititoarea verzuie* (*Picus canus*) (33 cm) având capul, gâtul și partea inferioară cu penaj de colorit cenușiu-deschis, des întâlnită în pădurile de foioase [16, p. 153], precumși de *Ciocănititoarea neagră* (*Dendrocopos martius*) (48 cm) care trăiește în pădurile de conifere și mixte, rar întâlnită în pădurile de foioase de la șes [16, p. 153].

Descrierile înșiruite mai sus le considerăm absolut necesare pentru cunoașterea exactă a realiei noastre.

1.4. În limba română, la fel ca în alte limbi, ornitofauna este un grup tematic bogat prin numărul de termeni denominativi. Tot astfel pentru desemnarea păsării arboricole *ciocănititoare*, prezentate mai sus, geografic au fost înregistrați mai mulți termeni denominativi, adică mai multe varietăți diatopice, una dintre care este *ghionoai*. Date despre răspândirea geografică a termenilor în cauză le aflăm, în primul rând, în atlasele lingvistice întocmite pe baza materialului de teren colectat din întreg spațiul populat de români.

1.4.1. În Republica Moldova termenul a fost înregistrat în două puncte de anchetă (punctele 180, s. Filipeni, r-ul Leova și 214, s. Slobozia Mare, r-ul Vulcănești) situate pe malul Prutului [17, p. 240-241]. În localitățile respective, la fel ca și în alte

zece localități din raionul Vulcănești (RM), dar și din raioanele Reni, Chilia și Izmail (reg. Odesa, Ucraina) se vorbește graiul de sud-vest, grai de tranziție cu puternice influențe dobrogene și muntenești. Graiul de sud-vest, prin unele particularități, înaintază spre nord, de-a lungul Prutului, pe o fâșie îngustă, în localități din raioanele Cahul, Ciadâr-Lunga, Leova, Hâncești, Nisporeni și Ungheni [18, p. 150]. Astfel s-ar explica înregistrarea lui în punctul de anchetă 180 s. Filipeni, rn. Leova.

Înregistrarea termenului *ghionoaie* „ciocănitore” doar în graiul de sud-vest din RM, ne permite să concluzionăm că termenul, mai curând, a pătruns, alături de alte elemente de limbă, în urma mișcărilor de populații dinspre Transilvania (având la bază și transhumanța) și Muntenia în stânga Prutului, de-a lungul secolelor.

1.4.2. Potrivit datelor oferite de unele atlase lingvistice din România, în limba română actuală termenul popular *ghionoaie* „ciocănitore” cunoaște o răspândire destul de însemnată în centrul și sudul Transilvaniei, în Muntenia, Oltenia și Dobrogea. În Transilvania (sudul Transilvaniei) termenul a fost înregistrat în 45 de puncte de anchetă (cf. numeroasele sale variante: *ḡeunóje*, *ḡiuonǎjě*, *ḡiuonutǎjě*, *ḡeḡunonǎjě*, *ḡor“óie*, *ḡuróńě*, *děḡunóje*, *d’iunóje*, *d’eunóje* ș.a.) [19, Pl. 113, p. 319]. *Micul atlas lingvistic român* (vol. II, h. 518 „ciocănitore”), care prezintă o rețea de doar 61 de puncte de anchetă de pe întreg arealul României, (câte unul în Bulgaria, Grecia și fosta Iugoslavie), l-a notat în 18 puncte de anchetă [20, harta 518 (a se vedea și ALR s.n. III, h. 705 „ciocănitore”)]. Datele oferite de acest atlas ne-ar permite să determinăm, pentru România, raportul aproximativ dintre uzul termenilor prin care este desemnată „pasărea care are un cioc tare în formă de daltă, cu care sparge prin lovituri repetate coaja copacilor pentru a se hrăni”. Astfel, dintre cele 61 de puncte de anchetă reprezentate pe hartă, în 33 dintre ele a fost înregistrat termenul *ciocănitore* (și: *ciocăniță* pct. 36, *ciocăneț*, *ciocoteț* pct. 95, *ciocănoaie* pct. 172, *ciocnitoare* pct. 310, 53, *ciomnitoare* pct. 27); în 18 puncte termenul *ghionoaie* (în pct. 105 (jud. Hunedoara) se află în concurență cu termenul *ciocănitore*; în pct. 95 (jud. Cluj) cu termenul *ciocăneț*, *ciocoteț*, iar în pct. 64 (jud. Crișana) cu *țicăitoare*). Dintre aceste 18 puncte de anchetă, 13 sunt situate la munte, iar 5 la câmpie. Alte varietăți diatopice desemnând aceeași pasăre: *viridar(i)e* notat în 4 puncte de anchetă, *gaiță* și *țicăitoare* în câte un singur punct de anchetă [20, h. 518]. În același volum de atlas avem înregistrați pentru dialectul istororomân termenii *ciuplitoarcă* și *clunacă* (20, h. 518). La acestea vom adăuga și alte denumiri regionale (varietăți diatopice) selectate din alte atlase lingvistice, precum: *ciocodoi*, *ciocoroi*, *ciocotitoare*, *tioancă*, *tionc* în Transilvania (5, Pl. 113], *găioară* [21, Pl. XLIII, p. 317] ș.a. Termenii denominativi înșiruiți mai sus, prin unele dintre aspectele lor, prezintă interes, întâi de toate semantic și motivațional.

Pe baza datelor prezentate, putem trage concluzia că în prezent varietatea diatopică *ghionoaie* are o răspândire geografică puțin sub 30%, adică reprezintă în linii mari ceva mai puțin de 1/3 din arealul românesc – procent destul de însemnat, dacă e să ne referim la vechimea/originea cuvântului în limbă. Tot aici vom mai observa că astăzi termenul *ghionoaie* reprezintă, în bună parte, graiurile din sudul Transilvaniei și cele de sud din dacoromână.

În dialectele din sudul Dunării, potrivit datelor oferite de Gr. Brâncuș și nu numai, cu acest termen denominativ sunt desemnate mai multe păsări arboricole, cf. ar. *ghion* „graur”, megl. *ghion* „numele unei păsări care cântă plăcut”; iar aromânii din Albania desemnează prin termenul dat o „pasăre mare ca un corb care cântă noaptea, în munți” [12, p. 79-80]. Pentru termenii din dialectele sud-dunărene este mai probabilă originea lor albaneză [*ibidem*]. Înșiși albanezii prin termenul *ghion* denumesc cea mai mică pasăre răpitoare ce-ar corespunde rom. pop. *ciof*, *ciui*, *știoi* [*ibidem*].

Din cele expuse vom rezuma că azi termenul cu origini din substrat *ghionoai* are o răspândire mai restrânsă decât varietatea sa diatopică *ciocănitore*, însă încă destul de importantă în unele regiuni românești. *Dicționarul de sinonime al limbii române* mai înregistrează regional termenii diatopici *scobitoare*, *bocănitore*, *tocănitore*, *verdaică* (var. *verdoaică*), *scorțar* [22, p. 329] ca sinonime pentru *ciocănitore*.

Potrivit datelor de pe teren, fixate pe hărțile lingvistice se conturează următoarea situație: termenul *ciocănitore* apare ca nume generic al păsării atât în limba literară, cât și în cea populară. Însă în limba populară (în unele graiuri) pasărea are și alte denumiri, printre care și *ghionoai*, cu sau fără distincții între specii. Faptul se explică prin gradul înalt de răspândire a păsării nominalizate în spațiul geografic românesc, prin locul pe care îl ocupă aceasta în viața omului, prin experiența acumulată de el în cunoașterea realiei date etc.

1.4.3. Cea mai veche atestare a termenului *ghionoai* „ciocănitore” o avem din anul 1459 în toponimie, ca oiconim, sub forma rotacizată *Gheuroești*, sat [23, p. 35], care s-ar trage „probabil de la numele de persoană *Gheuroiu*” [11, p. 59]. Următoarea atestare, la fel sub formă rotacizată, ține de anul 1529 și este tot din Moldova: *гѣуроаіа* /*Gheuroaia*, nume de loc, cf.: „*продали... еднѣ полѣнѣ на имѣ геуроаи съ пасикою*” [24, p. 91]. Prima atestare din Țara Românească apare cu anul 1579 sub forma *гѣоноае* /*Gheonoaia* la fel în toponimie, nume de loc: *ε(στ) да(л) емѣ [wч]нѣ али (w)т гѣвноε* [24, p. 91].

În secolul al XVII-lea (anul 1649), așa cum ne informează I.I. Russu, îl aflăm în *Lexicon slavo-moldovenesc și tâlcuirea cuvintelor* a lui Mardarie Cozianul înregistrat sub forma *giunoaie* [Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-moldovenesc și tâlcuirea cuvintelor*, p. 136, 929] [apud Russu, 7, p. 167]. Tot din secolul al XVII-lea apare foarte frecvent ca nume de familie atât în Muntenia, cât și în Moldova: *Gheonoiu* și *Ghionoiu* alături de *Gheonea*, *Ghionea*, precum și supranumele, *Gheunoi* (Pasca, în DR, VIII, p. 209) [apud, Brâncuș, 11, p. 59]. Gr. Brâncuș mai aduce la atestările în onomastică și forma *Ghionoai*, numele cunoscutului personaj feminin dintr-un basm cules de Petre Ispirescu [11, p. 59].

1.4.4. În conformitate cu datele prezentate de *Tezaurul toponimic al României* în Moldova din dreapta Prutului între 1772-1988, cuvântul examinat este notat ca oiconim (nume de sate, comune și moșii) sub următoarele forme: *Ghionoai*, *Ghinoai*, *Deunoaie*, *Ghionoaiul*, *Ghionoaiul de Gios*, *Ghionoaiul de Sus*, *Ghionoaiiele*, *Ceonoai*, *Cionoai*, *Gheonaea*, *Gheonoai*, *Gheunoai*, *Geonoasa*, *Ghionoai* în județe și ținuturi ca Bacău, Tecuci, Covurlui, Galați [25, p. 471], cf. și toponimele *Ghionoai* și *Ghionoai* [7, p. 166]. Date mai multe a se vedea la Gr. Brâncuș. Însă dintre acestea am menționat *Ghionoaiul*, deal în Prahova și *Ghionoaiul*, sat și deal în Vâlcea (MDGR, III, p. 521) [11, p. 59], precum și pe cele din aromână, „*Ghioni*, nume de loc lângă Avdela și al unei păduri la Samarina și *Ghionomă*, loc la Siracu (Capidan, LL, III, 1946, p. 82) [apud Brâncuș, 11, p. 60].

Cum bine se știe, datele din onomastică, în special cele din toponimie, confirmă vechimea însemnată a unui termen, or, atestările din onomastică postulează o perioadă anterioară pentru apelativul ce se află la baza acestora. Atestarea termenului în toponimia din Moldova servește drept dovadă că la o perioadă mai veche acesta a fost cunoscut aici și ca apelativ, fapt valabil și pentru alte provincii românești.

Mai e de observat că fenomenul rotacizmului, actual în Transilvania, bine atestat în documentele din Moldova medievală confirmă vechimea a însuși fenomenului rotacizmului în limba română, fiind, după cum constată Brâncuș, determinat de acțiunea substratului [11, p. 151]: „În principiu, elementele care apar ca dialectale în româna comună și specifice ariei nordice e foarte probabil să fi provenit din graiul acelor daci liberi” [ibidem]. În felul acesta explică savantul român „apariția rotacizmului, menținut până în zilele noastre în aria nordică a dacoromânei” [11, p. 153]. Punctul de vedere al lui Brâncuș poate fi sprijinit și prin faptul că mai multe limbi indoeuropene cunoșteau fenomenul rotacizmului.

2.1. Date fiind legăturile strânse dintre procesele onomasiologice și cele etimologice, cercetarea etimologică trebuie să includă și cercetarea onomasiologică sau, cel puțin, să folosească rezultatele cercetărilor onomasiologice privitor la cuvintele etimologizate. Examinarea termenului denominativ *ghionoai* din punctul de vedere al formei și al conținutului, adică onomasiologic, presupune o bună cunoaștere a realiei denumite prin termenul dat – cerință înaintată și de etimologie. Or, în cercetările etimologice examinarea relației dintre realie și cuvântul prin care aceasta este desemnată nu poate fi neglijată. Din această perspectivă, pentru a sesiza originea și semnificația (primară) cuvântului, „necesitatea de a pătrunde prin înțelegere, lucrurile materiale, obiectele, instrumentele de muncă, viața agricolă, viața pastorală etc. și de a ține cont de floră, faună, climă, relief... etc.” [26, p. 36] se consideră obligatorie pentru a sesiza originea și semnificația cuvintelor. Anume *pătrunderea prin înțelegere* a făcut ca B. P. Hașdeu, iar după el și alți cercetători, să apropie numele păsării *ghionoai* de denumirile unor realii din lumea înconjurătoare cu funcții ce reproduc activitățile păsării sau amintesc de ele (uneori realiile fiind niște copii după modelul luat direct din natură).

În ceea ce privește relațiile dintre realie și numele ei, se cere făcută precizarea că, din diverse motive, la unii termeni denominativi, acestea pot fi clare sau mai puțin clare. În aceste cazuri relația dată, fiind sesizabilă, pune în evidență motivarea numelui fără mari eforturi (cf., pentru realia noastră, spre exemplu, termenii denominativi *ciocănitoare*, (*ciocăneț*, *ciocăniță*, *ciocănoaie ș.a.*), *bocănitoare*, *tocănitoare*, *țicăitoare* care au o clară origine onomatopeică). Motivarea devine o chestiune mult mai sensibilă în situația în care pentru cuvântul examinat au fost înaintate mai multe interpretări sau etimologii. Cu totul alta este situația când termenul examinat este unul obscur. În cazul din urmă motivarea devine o problemă fundamentală pentru cercetarea etimologică.

Anume din considerente etimologice vom proceda la examinarea onomasiologică a termenului nostru, alături de alte varietăți diatopice ale sale. Așa cum vom arăta, unele dintre varietățile sale diatopice sunt transparente și se încadrează într-un model lexico-semantic bine cunoscut nu numai limbii române. Altele însă, inclusiv relațiile termenului nostru cu realia, nu sunt tocmai clare.

2.2. Termenii denotativi (varietățile diatopice) prin care este desemnată pasărea ciocănitorea se deosebesc între ei prin diversele motive puse la baza lor, definitorii în viziunea grupului social local. Acestea, de regulă, sunt selectate potrivit câtorva principii motivaționale legate de: 1) modul de dobândire a hranei/ alimentare, 2) mediul de trai/ modul de cuibărire, 3) caracteristicile fizice/ aspectul exterior/ coloratura penajului ș.a. Principiile motivaționale enumerate sunt bine întemeiate, deoarece în procesul de denominare vorbitorul-observator pune în evidență semnul caracteristic relevant, definitoriu al realiei (numit *semn motivațional* sau *motivem*). El reprezintă forma internă a numelui realiei, numele urmând să i se potrivească în măsura în care ar caracteriza-o și ar deosebi-o în același timp, de alte realii din lumea înconjurătoare, în mod special, de cele asemănătoare, de același fel, din aceeași specie sau clasă. Și, în ultimă instanță, nu ar prezenta dificultăți pentru semenii săi care urmează să o deosebească de alte realii asemănătoare din preajmă. Prin urmare, motivemul reprezintă caracteristica sau marca relevantă, definitorie a termenului denotativ prin care este denumită realia.

În cazul arealului românesc, unde pasărea ciocănitorea cunoaște specii ce se deosebesc între ele prin mărimea corpului și culoarea penajului; iar de celelalte clase de păsări din mediul nostru geografic se deosebește prin modul de dobândire a hranei, de cuibărire, prin aspectul exterior etc., e firesc să avem mai multe denumiri – varietăți diatopice, acestea motivate diferit sau asemănător, sau chiar identic la nivelul tipurilor de semne ale obiectului nominat.

Principiile potrivit cărora au fost selectate motivele ce stau la baza denumirilor păsării ciocănitorea în arealul românesc, cum vom arăta mai jos, în parte, sunt clare, uneori identice sau asemănătoare la nivelul tipurilor de semne motivate (cf. *ciocănitore*, *bocănitore*, *țacănitore*), fapt ce indică asupra unui model de denominare și prezintă interes pentru etimologie.

Observăm că semnul motivațional cel mai relevant prin care este marcat termenul denotativ *ciocănitore* este legat de modul de a-și dobândi hrana prin lovituri repetate cu ciocul în lemnul (material dur) copacului. După E. Onică, care se ocupă de aspectele motivării, inclusiv la păsări, numele *ciocănitorei pestrițe mari* (*Dendroscopus major*) „este generat de loviturile pe care le produce în scoarța copacilor, asemănătoare cu ale unui ciocan” [27, p. 122]. Cuvântul este unul motivat, cu o formă internă ușor sesizabilă, trimițându-ne la cuvântul înrudit. La fel pot fi tratate și denumirile *bocănitore* și *tocănitore*, semnul motivațional ce stă la baza acestor nume fiind la fel de transparent; cf. numele *ciocănitore* < a *ciocăni* (< *cioc!*) „a bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare” (DEX), *bocănitore* < a *bocăni* (< *boc!*) „a lovi în ceva (de mai multe ori) cu un obiect tare” (DEX), *tocănitore* < a *tocăni* (< *toc!*) „a lovi repetat cu un obiect în ceva tare, producând un zgomot specific; a bocăni” [28, p. 560]. Ele se trag de la sunetele pe care le produce pasărea lovind cu ciocul în coaja arborilor în căutarea hranei, adică au origine onomatopeică.

E de relevat faptul că pentru pasărea ciocănitorea vorbitorul-observator a stabilit, de cele mai multe ori, drept trăsătură definitorie modul ei de a-și dobândi hrana prin *loviturile repetate cu ciocul* în coaja sau în lemnul copacilor și a ciupi viermișorii de sub ea. Uneori, în acest scop, ea scobește mult în interior și formează găuri ce-i servesc

drept adăpost și loc de cuibărire. De procesul respectiv e legat și motivemul ce stă la baza denumirii regionale *scobitoare* < *a scobi* „a face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoțând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa, a scormoni, a scociori” (DEX). Observăm că el reflectă alt aspect sau segment al procesului nominalizat, relevând nu loviturile, ci rezultatul obținut în urma lor – adâncituri, scobituri, găuri în lemn. În același sens cf. numele păsării în meglenită *ciuplitoarcă* < *a ciopli*, influențat semantic de bg. *чопля* „a scobi; a împunge cu degetul, cu unghia sau cu ceva ascuțit”; a zgândări”, mai cf. arom. *čjuplit* „stâlcit”, *čjuplitane* „plisc”, *čjuplitură* „stâlcitură” [29, p. 370], precum și semnificația verbului *a ciopli* „a desprinde prin lovituri aplicate cu un instrument ascuțit, așchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc., pentru a da materialului o formă oarecare; a ciocârti” (DEX) în dacoromână. E de menționat că denumirile date sunt legate de străvechile procese de muncă ale omului, cunoscute de el încă din epoca pietrei, unele apreciate ca primare. Așadar, pasărea pe care o numim noi azi cu numele generic *ciocănitoare* a putut să-i servească omului preistoric drept model („învățător”) în însușirea proceselor de muncă legate de prelucrarea lemnului, a pietrei și a altor materiale dure.

Numele *verdare*, *verdaică*, var. *verdoaică* este motivat de aspectul exterior al păsării, anume coloratura penajului. Denumirile în cauză sunt prezentate de Al. Ciorănescu drept derivate din adjectivul *verde*, motivemul punând în relief *culoarea verde a penajului* lor [13, p. 362], aici cf. *ghionoaie-verde*.

Întrucât nici unul dintre motivele menționate nu-l putem atribui cu toată tăria rom. *ghionoaie*, vom proceda și la examinarea câmpului asociativ al acestuia.

2.3. Încă B.P. Hașdeu pune termenul denominativ *ghionoaie* în strânsă relație cu o serie dintre cele mai vechi obiecte și procese de muncă ale omului, însușite de el din lumea imediat înconjurătoare, inclusiv din lumea faunei. Activitățile ciocănitoare-ghionoaie fiind și ele unele ce-au putut servi drept model omului în evoluția și perfecțiunea sa de-a lungul timpului. Astfel, B. P. Hașdeu aduce pentru derivatul masculin *gheunoii* înțelesul „dălțiță, ciocan de piatră” [1, p. 274] – instrumente utilizate de om la prelucrarea materialelor dure. Cu tot progresul tehnico-științific prin care a trecut societatea umană, ele nu și-au schimbat forma lor. Unele dintre instrumente amintesc și astăzi de ciocul ghionoaiei. Înțelegerea formei lor interne, l-au făcut pe Hașdeu să definească, destul de exact, *ghionoaia* prin „pasăre care scobește în lemn”: „astfel că, – zice Hașdeu –, semnificația fundamentală a tuturor acestor cuvinte ar fi „acel ce bate sau scobește” [1, p. 282 (274)].

Vorbind despre câmpul asociativ al rom. *ghionoaie* f. (*ghionoi* m.) vom constata că denumirea ei răvășește timpurile, prin relațiile sale asociative cu unele dintre uneltele rudimentare și obiectele ce-și trag originea, posibil, din preistorie. E de la sine înțeles, subliniază cunoscutul sociolog Henri H. Sthal, că *fabricarea uneltelor a însoțit cultura umană încă din fazele antropogenezei* [subl. n.], omul putând fi definit ca un *homo faber*, deci ca un fabricant de unelte [30, p. 108]. Dar, am adăuga noi, și ca un făuritor de limbă, fie ea și rudimentară (alta nici nu putea fi!), căci toate aceste procese de muncă se cereau a fi exprimate prin cuvinte, realizate în comunicare. Necesitatea de a denumi noile realii este una vitală, deoarece prefacerile înseși dădeau vieții alte dimensiuni materiale, culturale și, respectiv, lingvistice.

Momentul asupra căruia ne propunem să stăruim sunt cuceririle epocii neolitice. Acum individul are nevoie de mult mai multe cuvinte pentru a denumi noile sale activități

și performanțe. Cum va proceda în acest caz? Mijloace tehnice rudimentare achiziționate din natură, adică gata existente într-o formă sau alta utilizabile la cules, vânatoare, pescuit etc., și-au schimbat înfățișarea, derivând din cele vechi. Trebuie să presupunem că mecanismul dat a acționat și la formarea termenilor denotativi pentru noile realii, adică s-a recurs tot la derivare: cuvântul nou apare pe baza unui cuvânt deja cunoscut.

Chiar și mai târziu, după organizarea așezărilor în comunități sătești, „tehnicile au rămas la un nivel extrem de rudimentar, aproape similar cu cel folosit în faza tribală seminomadă [30, p. 101]. De aceea înregistrarea pentru *gheunoiu* a semnificației „ciocan din piatră”, care pare a denumi o realie străveche, nu e decât o confirmare a faptului că „tehnicile proceselor de producție rămân rudimentare, ele continuă a da naștere unor relații comunitare” [*ibidem*]. Iar procesele lingvistice vor urma aceeași cale.

Toate aceste constatări sociologice le-am adus în atenția cititorului cu un scop bine determinat: a utiliza cu maximă eficiență materialul de limbă existent în română cât privește adevăratul lui loc în istoria și etimologia rom. *ghionoai*.

Urmând ideea lansată de B. P. Hașdeu, vom apropia pe *gheunoiu* s.m. „dălțiță, ciocan de piatră” de *ghin* s.n. „sapă, cazma; dălțiță” [13, p. 362], *ghin* s.n. „Daltă cu tăiș semicircular, folosit de dogari și rotari”, „Cuțit cu lamă curbată în formă de unghie cu care se cioplește lemnul”, „Cazma îndoită pe amândouă laturile” (et.nec.) (DEX); de *ghindă* s.f. „Daltă rotundă cu care se strujește butucul roții” [31, p. 253], precum și *ghionoi* s.n. „Târâncop, a cărui parte metalică este ascuțită la unul dintre capete și în formă de ciocan la celălalt capăt”. Ultimul cuvânt, chiar dacă pare a desemna o invenție tehnică mai recentă, ar putea fi apreciat ca o perfecționare prin îmbinare într-un singur instrument a ciocanului și dălțiței „gheunoiu”, fixat, cum s-a arătat mai sus, încă de B. P. Hașdeu. Astăzi termenul *ghionoai* (var. *gheunoare*, *ghionoai*, *ghioroai* etc.), pe lângă semnificația de bază „ciocănitoare”, a fost înregistrat de *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice* (alcătuit pe baza materialului de teren), și cu semnificațiile „bașchie” (la noi „bătaci”), iar *ghionoi* (var. *ghioroi*), *ghionoai*, *ghionoaică* s.f. cu semnificația „târâncop” [32, p. 118]. În opinia noastră, între toți acești termeni există afinități de ordin formal și semantic, fiind formații înrudite genetic.

Cu referire la termenii nou-creați, I. Mărgărit consideră că „Pentru derivatele denumind obiecte, unelte etc., trebuie să subliniem faptul că este vorba despre anumite deverbale, create nu pentru că nu aveau nume, ci pentru că acestea erau opace, „nu spuneau nimic” sau spuneau mult prea puțin” [33, p. 158]. Se realizează, astfel, termeni cu *transparență lexicală deplină* care conferă *claritate și eficiență comunicării*, astfel încât simpla lor denumire evocă activitatea la care servesc...” [*ibidem*]. Urmând afirmațiile de mai sus, am putea considera că termenii denotativi examinați mai au încă o *transparență lexicală* în regiunile în care sunt utilizați.

Din cele expuse supra, am putea concluziona că termenul de substrat *ghionoai* nu se află izolat în limbă. El se încadrează într-un câmp lexico-semantic reconstituit. Radicalul din care își trage originea, a produs un număr însemnat de termeni denotativi pentru un șir de unelte și instrumente, fapt ce subliniază originea lui străveche. Afirmațiile noastre vor fi mai convingătoare în urma examinării concordanțelor din limbile baltice și cele slave.

3.1. Cum bine se știe, limbile indoeuropene au moștenit de la *alma mater* (indoeuropeana de până la dezmembrare) un număr însemnat de fapte plus „matricea” – structura lor genetică. Originea comună a acestora presupune structuri identice sau apropiate supuse aceluiași legi proprii familiei de limbi indoeuropene. Or, între elementele comune totdeauna există o anumită interacțiune, interdependență. Anume aceste elemente comune fac posibilă stabilirea trăsăturilor generale, de grup sau de areal ale sistemului fonetic, morfologic, derivațional etc. specific indoeuropei și fiecăreia dintre limbi luate în parte. De aceea metoda compartiv-istorică aplicată la analiza limbilor din familia indoeuropeană ne oferă posibilități reale de a restabili, fie și parțial, unele fapte din limba de substrat a românei. Însă, așa cum constată A. Vraciu, considerațiile noastre privind fenomenele de limbă din substrat nu pot fi complete, ci numai aproximativ identice cu idiomul în uz la populația geto-dacă de până la expansiunea romană [8, p. 57], deoarece acestea sunt întemeiate pe un material lingvistic extrem de redus.

Din câte se știe, prin cele mai multe dintre trăsăturile foneticii istorice idiomul geto-dacilor poate fi apropiat întâi de toate de tracă, „pelasgă”, albaneză, baltică, slavă și indo-iraniană [8, p. 86].

3.2. Compararea cu albaneza, apoi cu limbile baltice și slave, precum și cu alte limbi indoeuropene, este întemeiată nu numai prin descinderea din același arbore genealogic, dar și prin faptul că aceste limbi în familia indoeuropeană erau mai apropiate între ele, inclusiv teritorial. Mai mult ca atât, posibil, vorbitorii lor s-au desprins din aceleași valuri de emigrație ce-au împânzit vechea Europa începând din neolitic/ eneolitic, iar deosebirile dintre ele pot fi explicate prin suprapunerea lor pe culturi (varietăți ale lor) vechi europene neidentice (asemănătoare sau chiar diferite). R. Crossland, examinând poziția limbilor tracă și frigană în cadrul indoeuropean, ajunge la concluzia că acestea s-au aflat în contact cu unul sau mai multe dintre dialectele ancestrale ale grupului baltic, slav și indo-iranian. Or, localizate în estul, nord-estul și nordul arealului tracic, se hotărâneau cu tracii nordici. Relațiile strămoșilor noștri traco-geto-daci cu balticii nu pot fi puse la îndoială. Ele au fost temeinic demonstrate în urma analizei toponimiei și hidronimiei din spațiul balcanic și cel baltic. Toponimia și hidronimia din aceste regiuni s-au dovedit a fi, în întregime, de origine indo-europeană arhaică, ceea ce demonstrează caracterul indo-european al populațiilor care ar fi trăit într-o epocă mai veche în sud-estul Europei și vestul, nord-vestul Asiei Mici [8, p. 87]. Pentru domeniul dat, metoda hidronimiei rămâne a fi eficientă până la momentul actual, deoarece aceleași hidronime pot fi date cursurilor de apă doar de către populații vorbitoare a aceleiași limbi (dialecte). Rezultatele obținute în domeniu îndreptătesc examinarea în continuare în plan comparativ-istoric a apelativelor din limbile română și baltice, argument valabil și pentru limbile slave.

3.3. Cum bine se știe, până în prezent metoda cea mai eficientă în identificarea elementelor de substrat din limba română s-a dovedit a fi compararea cu albaneza. Relațiile deosebite dintre limbile română și albaneză au fost sesizate încă de primii comparatiști, printre care și B.P. Hașdeu, și utilizată ulterior cu succes.

Cât privește cuvântul românesc *ghionoaie*, majoritatea cercetătorilor l-au apropiat de albanezul *gjon* „pasăre de mărimea unui corb, care cântă noaptea în munți” [12, p.79-80], „cucuvea” (?). Aflarea unei concordanțe în albaneză a confirmat cuvântului

românesc o vechime însemnată. Din motive fonetice, potrivit cărora alb. *g'* ar fi trebuit să dea în română pe *j*, cuvântul românesc nu poate fi considerat un împrumut târziu din albaneză [12, p. 80]. Contrar unei presupuse origini albaneze, I. I. Russu dă cuvântului românesc examinat o formulare mai îndrăzneată: unul dintre „cuvintele române autohtone care au un corespondent de origine indoeuropeană și autohtonă în albaneză” [7, p. 204].

Reconstrucția **ghion* făcută de Gr. Brâncuș pentru româna comună „rezultă”, probabil, dintr-o formă străveche comună albano-română **glon*”, din care în română erau de așteptat reflexe cu variante vechi și dialectale cu *gl'*-, necunoscute până în prezent [12, p. 80]. Coborând faptele la situația din indoeuropeană, I. I. Russu e de părere că „elementul i.-e. **ghel-* (cu vocalism zero) **ghlo-* are un sufix *-n-*, prezent numai în zona carpato-balcanică, în română și albaneză” [7, p. 167]. Cum vom arăta infra, unele dintre afirmații vor fi spulberate de concordanțele româno-balto-slave, nu numai în ceea ce privește derivarea cu sufixul *-n-*, dar, lucru și mai important, în ceea ce privește natura sunetelor din radical, precum și alte aspecte.

4.1. În *Cuvente den bătrîni* B. P. Hașdeu face constatarea că aceeași pasăre care la români este numită *ghionoai*, adică ciocănitorea, la lituanieni se numește *genÿs*. El se întreabă dacă „între ambii termeni atât de apropiați prin sens și prin formă” să fie o înrudire genetică [1, I, p. 276]. Intuiția de mare savant nu l-a înșelat.

Azi, la fel ca acum mai bine de un secol, lituanienii desemnează ciocănitorea prin termenul *genÿs*, alături de *gilnà*. Acestora în letonă, o altă limbă baltică, le corespund termenii *dzenis* „ciocănitorea” (cf. *zalā dzenis* „ciocănitorea verde”) și *dzilna* „ciocănitorea” (cf. *melnā dzilna* „ciocănitorea neagră”) (lit. *g* în let. îi corespunde grupul consonantic *dz*, rezultat în urma palatalizării). Termenul îl aflăm atestat și în vechea prusiană, limbă baltică moartă. Potrivit surselor existente, vorbitorii acestei limbi desemnau prin *genix*, după unii – *ciocănitorea verde*, după alții – *ciocănitorea neagră*. Termenul îl mai aflăm și în compusul *Aytegenis* „puișor de ciocănitorea, ciocănitorea micuță/ pitică(?)”. Prin urmare, putem presupune că în vechea prusiană acesta a putut avea și funcție de nume generic pentru a desemna pasărea ciocănitorea.

În urma analizei termenilor din vechea prusiană s-a ajuns la concluzia că denumirea *genix* (< **gen-ik-s* < **gen-ik-as*) este un derivat cu sufixul *-ik-*, care, de regulă, are funcție diminutivală în acest grup de limbi (cf. lit. *geniùkas* „pui de ciocănitorea, ciocănitorea micuță” ș.a.) [34, p. 205]. Cercetătorul lituanian Mažiulis observă că germanul *kleinespecht* (kleine „micuț”, Specht „ciocănitorea”) este tradus în vechea prusiană nu prin *genix*, cum era de așteptat, ci prin compusul *aytegenis*. Prin urmare, *genix* nu este un diminutiv, iar cea de-a doua parte *-genis* din compusul *aytegenis* este o formă obișnuită. Mažiulis presupune că funcția sufixului *-ik-* ar indica asupra apartenenței cuvântului *genix* la *Nomina actionis* [34, p. 205]. Adică **gen-ik-as* ar însemna „wer den Baum behackt, beklopft, behämmert” = „cel/ cea care sapă, bate, ciocănește în copac”, „(Baum) behacker” = „a ciocăni, a bocăni (copacul/în copac); a bate cu cioc(an)ul” [34, p. 205]. Respectiv, potrivit lui Mažiulis, *-genis* din compusul *aytegenis* ar trebui înțeles nu ca „ciocănitorea”, ci ca *Nomen actionis* format de la balticul **gen-* (i.-e. **g^hhen-*) „a bate, a lovi” și altele asemănătoare. Rezultatele obținute în domeniul baltic sunt importante și pentru cercetările noastre din limba română, deoarece forma internă ce desemnează ciocănitorea este cea mai răspândită în limbile indoeuropene.

Astfel, denumirile baltice ale ciocănitării: v.prus. *genix*, lit. *genỹs*, let. *dzenis* sunt puse în relație cu verbele corespunzătoare: lit. *genėti* „a tăia crengi, a derăma”, *giñti* „a alunga, a goni (vitele)”, *ganýti* „a goni/alunga vitele (la pășune)”, „a paște”, let. *dzenēt*, *dzīt* (*dženu*), *ganīt* și concordanțele lor indoeuropene: sl. **gъnati* (**ženŏ*), **žęti* ș.a. Uneori, așa cum observă Toporov, în acest șir este inclus și sl. *žędlo*, care corespunde let. *dzenulis*, *dženuolis* „ghimpe”. [34, p. 206]. Observăm că acestea înregistrează evoluții care, la prima vedere, nu ar permite apropierea lor, însă e de presupus că în epoca străveche relația dintre ele era sesizabilă.

Pentru termenii denominativi *genỹs*, *dzenis*, *genix* și *-genis* în limbile baltice avem o formă internă clară. Însă, alături de aceștia, în limbile baltice avem și termenii denominativi *gilnā* și *dzilna*, care atestă radicalul **gil-*, de presupus același cu cel reconstruit de Brâncuș pentru cuvântul din română”. Același cu cel reconstruit de Russu pentru română, în rezolvarea problemei date, Toporov pune în evidență dubletul din letonă *dzenuol(i)s* – *dzeluon(i)s*, constatând faptul că în limbile baltice și slave se poate vorbi despre o interinfluență, interacțiune străveche dintre radicalele **gen-* și **gel-* [34, p. 206] cu forma internă foarte apropiată, lucru extrem de important și pentru explicarea cuvântului românesc, precum și a radicalelor respective din română.

4.2. Pe la sf. anilor '20 ai secolului trecut, în baza corespondențelor stabilite între termenii denominativi ai ciocănitării din limbile baltice și slave, V. Machek propune o etimologie nouă pentru v.sl. *жльна* „ciocănitare neagră” (*Picus martius*) sprijinită, în special pe relația semantică, după el aceeași ca între rus. *дятел* și *долбнуть*, lat. *picus*, germ. *Specht* „ciocănitare” și radicalul **pik-* „a ciupi, a înțepa” [35, p. 247], apropiind cuvintele slave în cauză de lit. *gilti* „a înțepa”. Etimologia înaintată însă este respinsă din lipsa unei explicări riguroase, întâi de toate semantice: relația cu lit. *gilti* „a înțepa” pare neverosimilă. Preluând-o, cercetătorul rus Iuri Otkupščikov arată că în limbile baltice „a înțepa” este doar una dintre semnificațiile verbului lit. *gilti*, *gelti* (precum și let. *dzeldināt* „(despre urzică) a (se) înțepa cu urzică”, „a se urzica”, *dzelonis* „țep” – termeni puși în limba letonă în relație cu verbul *dzelt* „a înțepa”). Semnificația mai veche a acestuia este „a scobi, a săpa cu dalta, a săpa în lemn, a găuri, a dăltui”, prezentă în lit. *gēlda* „albie, covată”, v. prus. *galdo* „albie” [35, p.248]. Astfel, pentru cuvintele baltice de mai sus am putea extrage radicalul **gil-/gel-* cu semnificațiile „a înțepa”, „a scobi”.

Urmând pe V. Machek, dar și spre deosebire de el, Iu. Otkupščikov consideră drept condiție absolut necesară pentru această etimologie nu numai raportarea cuvântului la un radical sau altul, ci, lucru foarte important pentru etimologizarea lui, *restabilirea legăturilor cu formațiile înrudite genetic*, fapt care ar confirma temeinicie etimologiei înaintate (aici cf. poziția lui B. P. Hașdeu). Eminentul cercetător rus constată că radicalul slav **žbl-/žlb-* (același cu balticul **gil-/gel-*) îl avem atât în rus. *жалить* „a înțepa”, cât și în rus. *жёлн*, dial. *желнь*, pop. *жолон* „covată mare pentru hrănitul animalelor, treucă, jgheab”, rus. *желоб* „jgheab, uluc” (derivat cu sufixul *-b*). Astfel, situația din rusă atestă în interiorul grupului lexico-semantic dat evoluțiile: *жалить* „a înțepa; a scobi” → *желна* „ciocănitare neagră” → *желнь*, *жолон* „covată mare; treucă, jgheab”, *желоб* „jgheab, uluc”, paralele celor din limbile baltice: *gilti*, *gelti* (*dzelt*) „a înțepa”, „a scobi” → *genỹs/ dzenis* „ciocănitare”, *dzilna* „ciocănitare” (= „cea care scobește”)

→ lit. *gelda* „albie” (= „ceea ce este scobit”, „scobitură”) – toate având la bază radicalul indoeuropean **gel-/*gl-* „a înțepa; a scobi, a săpa (cu dalta)”. Iar lit. *gélđa* „albie, covată” și rus. dial. *желнь* „covată mare, trecut, jgheab” reflectă alternanța *-d-/-n-* sufixali, caracteristică pentru, indo-europeană, bine atestată în limbile baltice și cele slave [35, p. 248]. Faptele aduse confirmă încă o dată apropierea dintre aceste grupuri de limbi la nivel indoeuropean.

E de remarcat că în aceste limbi radicalul **gel-/*gl-* înregistrează două semnificații 1) „a înțepa, a împunge” (lit. *gilti*, *gélđi* „a înțepa”, rus. *желдь* „*Illex aquifolium*”) și 2) „a scobi, a săpa cu dalta (în lemn), a ciopli, a găuri, a dăltui” (lit. *gélđa*, rus. dial. *желнь* „albie”), raportându-se între ele la fel ca rus. *колоть* „a înțepa” (cf. rus. *колючка* „ghimpe, țep”) la corespondentul său genetic lit. *kálti* „a scobi, a săpa (în lemn, piatră), a dăltui”, (cf. rus. *колода* „albie”).

De aici urmează concluzia: faptele din limbile baltice și slave demonstrează cu certitudine că *-n-* din cuvântul *ghionoaiē* este sufixal, așa cum l-a analizat Russu, iar silaba anterioară lui (radicalul) ar fi trebuit să conțină un *-l-*, așa cum a presupus Brâncuș.

Se pare, în urma examinării comparate a faptelor de limbă din română, baltică și slavă, am putea clarifica aspecte fonetice, derivaționale și semantice privitoare la rom. *ghionoaiē* și grupul său lexico-semantic, pune în evidență trăsături caracteristice posibile ale limbii de substrat a românei. La aceste și alte aspecte ne propunem să revenim într-un alt articol.

Referințe bibliografice

1. Hașdeu B. P. *Cuvente den bătrîni*, I. – București, 1983.
2. *Istoria limbii române*, vol. II, p. 342. – București, 1969.
3. Philippide Al. *Originea românilor*, vol. II. *Ce spun limbile română și albaneză*. – Iași, 1928.
4. Rosetti Al. *Istoria limbii române de la origini pînă la începutul secolului al XVII-lea*. Ediție definitivă. – București, 1986.
5. Russu I. I. *Limba traco-dacilor*. Ediția a doua. – București, 1967.
6. Russu I. I. *Obârșia tracică a românilor și albanezilor. Clarificări comparativ-istorice și etnologice*. – Cluj-Napoca, 1995.
7. Russu I. I. *Elemente autohtone în limba română. Substratul comun româno-albanez*. – București, 1970.
8. Vraciu A. *Limba daco-geților*. – Timișoara, 1980.
9. *Scurt dicționar etimologic al limbii moldovenești*. – Chișinău, 1978.
10. Iordan I. *Toponimia românească*. – București, 1963.
11. Brâncuș Gr. *Cercetări asupra fondului traco-dac al limbii române*. – București, 2009.
12. Brâncuș Gr. *Vocabularul autohton al limbii române*. – București, 1983.

13. Ciorănescu Al. *Dicționarul etimologic al limbii române*. – București, 2000.
14. Vinereanu M. *Dicționar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*. – București, 2009.
15. *Enciclopedia sovietică moldovenească*. Vol. 7. – Chișinău, 1977.
16. Radu Dimitrie. *Mic atlas ornitologic. Păsările lumii*. – București, 1983.
17. *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Basarabia, nordul Bucovinei, Transnistria*. Volumul III. – Chișinău, 2002.
18. Удлер Р. Я. *Диалектное членение молдавского языка*. Часть II. – Кишинев, 1976.
19. *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Transilvania*. Vol. IV. – București, 2006.
20. *Micul Atlas lingvistic român. Serie nouă*. Vol. II. – București, 1967.
21. *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Maramureș*. Vol. IV. – Cluj-Napoca, 1997.
22. Seche L., Seche M. *Dicționar de sinonime al limbii române*. – București, 1982.
23. Bogdan I. *Documentele lui Ștefan cel Mare*. Vol. I-II. – București, 1913.
24. *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-românești 1374-1600*. – București, 1981.
25. *Tezaurul toponimic al României. Moldova*. Vol. I, partea 1. – București, 1991.
26. Brucker Ch. *L'étymologie*. – Paris, 1988.
27. Onică E., *Grupurile tematice privite din perspectiva motivării lexicale*// Revistă de lingvistică și știință literară, nr. 5-6. – Chișinău, 2007.
28. *Dicționarul explicativ al limbii moldovenești*. Vol. II. – Chișinău, 1985.
29. Papahagi Tache *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*. – București, 1963.
30. Henri H. Stahl *Teorii și ipoteze privind sociologia orînduirii tributare*. – București, 1980.
31. *Dicționar dialectal*. Vol. I. – Chișinău, 1985.
32. Ionică Ion et alii. *Dicționarul graiurilor dacoromâne sudice*. Volumul II/ literele D-O. – București, 2010.
33. Mărgărit Iulia. *Vocabularul graiurilor muntenești actuale*. – București, 2009.
34. Топоров В. Н. *Прусский язык*. Словарь Е-Н. – Москва, 1979.
35. Откупщиков Ю. В. *Из истории индоевропейского словообразования*. – Ленинград, 1967.

Institutul de Filologie
(Chișinău)